

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
МАРТИНЮКА ВОЛОДИМИРА ПЕТРОВИЧА
на дисертаційну роботу КОПИТКО МАРТИ ІВАНІВНИ
«Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах
підприємств транспортного машинобудування)», подану на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 21.04.02 – Економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

Актуальність теми дослідження

Об'єктивна необхідність формування економічної безпеки українських підприємств викликана рядом проблем, що безпосередньо пов'язані із непередбаченими змінами у їх зовнішньому та внутрішньому середовищі – зростанням динамічності конкурентного середовища, нестабільністю фінансової системи, ресурсних та споживчих ринків, мінливістю суспільних та політичних орієнтирів розвитку. Рішення цих проблем полягає, насамперед, у формуванні та використанні ефективних механізмів і методів управління, які відповідали б вимогам забезпечення захищеності підприємств від зовнішніх та внутрішніх загроз. Ці причини зумовлюють необхідність вирішення сукупності завдань щодо оцінювання та раціонального вибору технологій управління економічною безпекою машинобудівних підприємств.

Діяльність підприємств в сьогоdnішніх умовах невизначеності потребує відповідності внутрішнього середовища зовнішньому. Причому дана відповідність як необхідна умова реалізації його потенціалу має забезпечуватись, перш за все, ефективним функціонуванням системи економічної безпеки підприємства. В той же час збільшення кількості збанкрутілих підприємств або таких, що опинилися на межі банкрутства, за період фінансово-економічної кризи переконливо свідчить про її відсутність. Практика вітчизняного менеджменту показує, що економічна безпека підприємства ототожнюється з відповідною службою на підприємстві, що, як правило, лише частково реалізує її функціональні напрямки. Розглянуті фактори роблять тему дослідження Копитко М.І. актуальною.

Метою дисертаційного дослідження вибрано розроблення теоретико-методологічних основ і практичних рекомендацій щодо комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування. Для досягнення поставленої мети вирішено низку завдань, які полягали у такому:

- доповнити наявний категоріальний апарат економічної безпеки підприємства шляхом уточнення сутності понять «економічна безпека підприємств», «система економічної безпеки підприємств», «дестабілізуючі чинники», «комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств»;
- обґрунтувати методологічний підхід до побудови структури комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств та розробити алгоритм його реалізації;
- розробити методичні рекомендації щодо систематизації дестабілізуючих чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ і визначити специфіку їхнього впливу на рівень економічної безпеки та ступінь реалізації інтересів підприємств транспортного машинобудування;
- сформулювати методологічний підхід до організації системи управління персоналом у процесі комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств;
- побудувати модель управління персоналом у процесі комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування;
- розробити методологічний підхід мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємств транспортного машинобудування;
- вдосконалити методичний підхід до організації процесу виявлення слабких сигналів прояву дестабілізуючих чинників у сфері комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування;
- розробити методику оцінювання рівня економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування в Україні з урахуванням впливу зовнішніх і внутрішніх загроз;
- обґрунтувати методологічні засади вибору базової стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування;

– запропонувати методичний підхід до оцінювання ефективності комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування.

Зв'язок роботи з державними науковими програмами і темами

Дисертаційна робота Копитко М.І. виконувалася відповідно до наступних тем науково-дослідної роботи:

1. ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338);

2. Львівський державний університет внутрішніх справ:

2.1. «Економіка і безпека: стан, проблеми і перспективи» (державний реєстраційний номер 0109U097852);

2.2. «Фіскально-бюджетні механізми забезпечення фінансової безпеки держави» (державний реєстраційний номер 0109U007856);

2.3. «Стратегія сталого розвитку економіки: теорія і практика» (державний реєстраційний номер 0112U007496);

3. РВНЗ «Кримський гуманітарний університет»: «Методологія та практика управління організаційно-економічними системами» (державний реєстраційний номер 0112U003074);

4. Науковий журнал «Економіка і фінанси»:

4.1. «Розробка концепції забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки» (державний реєстраційний номер 0113U007516);

4.2. «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва» (державний реєстраційний номер 0114U006191).

Участь у зазначених науково-дослідних темах дозволяє стверджувати про актуальність і практичну необхідність авторських досліджень дисертантки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, дисертаційного дослідження

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертаційній роботі Копитко М.І. є високою й базується на аналізі літературних джерел за цією проблемою, гармонійній постановці мети і задач дослідження, використанні сучасних методів дослідження, зіставленні і критичному аналізі отриманих результатів у порівнянні з результатами інших дослідників, і якісному формулюванні отриманих висновків. Проведене наукове дослідження виконано з використанням основних методів дослідження економічної науки. Зокрема, автором вдало застосовані теоретичні узагальнення при вивченні праць провідних українських і закордонних вчених; метод експертних оцінок для визначення пріоритетності проявів внутрішніх і зовнішніх загроз безпеці промислових підприємств; графічний метод при побудові ієрархічної схеми відображення взаємозв'язків дестабілізуючих чинників у сфері економічної безпеки; метод системного аналізу і теорії графів для формалізації подання зв'язків між ключовими факторами і загрозами, визначеними опитуванням експертів; ієрархічного впорядкування факторів і загроз за важливістю негативного впливу на економічну безпеку автомобілебудівних підприємств; метод матричного аналізу для відображення результатів парних порівнянь вагомості факторів і загроз, метод теорії моделювання для побудови моделі оцінювання рівня економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування, метод теорії нечітких множин для обґрунтування вибору однієї з трьох базових стратегій економічної безпеки.

Інформаційна база дослідження є достовірною, оскільки її основу складає офіційна звітність корпорацій та офіційні матеріали Державного комітету статистики України. Всі джерела, які наведені автором в списку використаних даних, є офіційно визнаними, вони традиційно використовуються в наукових дослідженнях різного рівня. Використані також матеріали власних наукових досліджень автора і результати їх розробки.

Усі розроблені в дисертаційній роботі рекомендації є новими і оригінальними. Авторські пропозиції та узагальнення, що зазначені в авторефераті та дисертації, є наслідком самостійного авторського дослідження. При цьому використання наукових розробок інших авторів є коректним, оскільки є посилання на використані

джерела або прізвища дослідників, розробки яких використовував дисертант. За своїм змістом висновки за розділами дисертаційної роботи та загальні висновки логічно виходять з авторського дослідження, тому їх можна вважати достатньо обґрунтованими.

Достовірність результатів дисертаційного дослідження забезпечується коректністю постановок задач, застосуванням стандартних процедур економічного аналізу й статистичних методів дослідження. Базисні теоретичні положення, висновки та рекомендації, які містить дисертаційна робота, мають достатню наукову обґрунтованість та достовірність, що підтверджується: обґрунтованим використанням наукових літературних джерел; положень законодавчої та нормативної бази.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження

У дисертаційному дослідженні відповідно до цілей і задач розроблено теоретико-методологічні основи і практичні рекомендації щодо комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств.

вперше:

– розроблено методологічний підхід до побудови структури комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств шляхом виокремлення сукупності елементів (аналіз та відслідковування змін вхідної інформації від зовнішнього і внутрішнього середовищ, стратегічне і тактичне планування, організування процесу забезпечення економічної безпеки, моніторинг і контроль, мотивування працівників та управління лояльністю персоналу), результатом реалізації якого є ефективне функціонування системи економічної безпеки; розроблений підхід став підґрунтям для побудови алгоритму комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств, специфікою якого полягає у можливості урахування всіх рівнів управління для перерозподілу функцій та завдань суб'єктів забезпечення економічної безпеки з метою досягнення стабільного рівня економічної безпеки (с. 67-89);

– побудовано модель управління персоналом у процесі комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування, що

враховує часову зміну впливу факторів, які можуть сприяти виникненню загроз для безпеки підприємств у кадровій сфері, практичне застосування якої дозволяє спрогнозувати найбільш реалістичний сценарій та аналітично відтворити прогнозний розвиток подій з можливістю передбачення реалізації сукупності першочергових заходів на тактичному і стратегічному рівнях управління (с. 260-274);

– обґрунтовано методологічні засади вибору однієї з трьох базових стратегій (захисна, адаптаційна та пасивна), використовуючи теорію нечітких множин, відповідно до наявних можливостей підприємства та з метою здійснення прогнозування шляхом побудови моделі вибору стратегії забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування, яка враховує результати оцінки рівня економічної безпеки підприємства, рівні внутрішніх та зовнішніх загроз (с. 345-360);

– методичний підхід до оцінювання ефективності комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування шляхом поетапного трирівневого визначення інтегрального показника ефективності, що обчислюється за оцінками: досягнення та підтримки необхідного рівня економічної безпеки підприємств у розрізі їх основних функціональних складових; ступеня досягнення основних цільових орієнтирів; ступеня реалізації основних інтересів у сфері економічної безпеки, на засадах використання непараметричних підходів до вимірювання динамічних зв'язків; це дає змогу здійснювати тактичний і стратегічний контроль та реалізовувати оперативні рішення в процесі комплексного забезпечення економічної безпеки підприємства (с. 361-395);

вдосконалено:

– категоріальний апарат економічної безпеки підприємств шляхом уточнення сутності понять «економічна безпека підприємств» та «система економічної безпеки підприємств», «дестабілізуючі чинники», які стали основою для розробки методології комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств (під ним запропоновано розуміти цілісний процес, який передбачає узгоджену взаємодію суб'єктів різних рівнів управління з метою всебічного дослідження причинно-наслідкових залежностей між впливом чинників зовнішнього і внутрішнього

середовищ підприємства, оцінювання вхідних параметрів, зміну і розвиток їх значень у просторі та часі, аналіз вихідних параметрів для прийняття рішень з метою досягнення бажаного рівня економічної безпеки), та, на відміну від існуючих, спрямовані на досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємств шляхом захисту інтересів суб'єкта господарювання від впливу дестабілізуючих чинників, до переліку яких запропоновано включити «виклики», «ризики», «загрози», «небезпеки»; це розширює межі існуючих наукових підходів і дозволяє чітко розподілити дестабілізуючі чинники за видами для прийняття адекватних управлінських рішень з метою попередження, нівелювання впливу або ліквідації наслідків (с. 19-42, с. 43-67, с. 92-110);

- систематизацію дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємств транспортного машинобудування на підставі встановлення та статистичного підтвердження ключових загроз, що дало змогу обґрунтувати пріоритетні напрями комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств шляхом взаємоузгодження дій на макро- та макрорівнях (с. 189-221, с. 222-236);

- організацію процесу виявлення слабких сигналів прояву дестабілізуючих чинників (під такими сигналами запропоновано розуміти первинні ознаки майбутніх змін у внутрішньому і/або зовнішньому середовищі, які свідчать про ймовірне настання впливу дестабілізуючих чинників та відслідковують джерела негативних наслідків для суб'єкта господарювання, а в сфері комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств – це виклики, що спричиняються змінами умов зовнішнього чи внутрішнього середовищ) шляхом розроблення рекомендацій для його поетапної побудови, що дозволить підвищити рівень управління з метою досягнення високих показників функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання (с. 239-259);

- методику оцінювання рівня економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування, яка, на відміну від існуючих, уможливорює визначення інтегрального показника, що враховує рівень безпеки щодо кожного окремого індикатора та функціональної складової і передбачає виокремлення тактичної та стратегічної оцінок як базових для розроблення адекватних до ситуації рішень у процесі управління (с. 328-344);

дістали подальшого розвитку:

- методологічний підхід до взаємодії підприємств транспортного машинобудування та інших суб'єктів економіки України через здійснення комплексного забезпечення економічної безпеки, що дозволить реалізувати інтереси сторін шляхом формування системи заходів з використання можливостей і протидії впливу дестабілізуючих чинників макро- та мікросередовищ (с. 168-189, с. 190-191);

- методологічний підхід до організації системи управління персоналом у процесі комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств, який містить: обґрунтування принципів ідентифікації дій персоналу як домінуючої загрози економічній безпеці підприємств транспортного машинобудування у внутрішньому середовищі (компетентність, законність дій, лояльність та здатність до розвитку), моделювання взаємозв'язку процесу управління лояльністю працівників підприємств транспортного машинобудування з рівнем його конкурентоспроможності та економічної безпеки, формування системи дій керівництва підприємств для підвищення рівня лояльності персоналу, що дозволить підприємствам транспортного машинобудування підвищити ефективність діяльності та мінімізувати ймовірність виникнення загроз з боку персоналу (с. 275-283);

- методологічний підхід мінімізації негативного впливу дестабілізуючих чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємств транспортного машинобудування, що передбачає розроблення пропозицій для об'єднання зусиль бізнес-асоціацій з державними і суспільними інститутами з метою протидії впливу дестабілізуючих чинників та формування комплексу заходів з його зниження (с. 284-301).

Зауваження щодо змісту дисертації

Не зважаючи на високий рівень теоретичної та практичної цінності проведеного дисертаційного дослідження до змісту дисертаційної роботи та автореферату є наступні зауваження:

1. При розкритті сутності елементів структури комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств недостатньо деталізованим є елемент мотивації праці, у порівнянні з іншими елементами (п. 1.3).

2. Побудована автором структура організаційно-управлінського механізму забезпечення економічної безпеки підприємств (п. 1.2) залишилася без детального аналізу та пояснення складових елементів.

3. При аналізуванні концептуальних підходів до структуризації системи економічної безпеки підприємств (п. 2.2) надлишковим є аналіз впливу людського фактора на діяльність системи економічної безпеки підприємств з метою демонстрації доцільності використання м'яких систем для побудови моделі системи економічної безпеки суб'єктів господарювання.

4. Аналізуючи вплив корупції та тіньової економіки, як одних із пріоритетних загроз економічній безпеці підприємств транспортного машинобудування у зовнішній сфері, ключові рисунки, які відображають авторський підхід до визначення причин поширення та наслідків для аналізованих суб'єктів господарювання, винесено в додатки, що не є доцільним, адже, у основному тексті роботи вони б дозволили більш повно висвітлити їхній вплив та створити комплексне уявлення про вплив корупції, тіньової економіки та рейдерства. Крім того, недостатньо розкритими залишився вплив загроз щодо державного регулювання галузі, а також необхідності удосконалення законодавчої бази щодо виробництва транспортних засобів (п. 3.2).

5. При аналізуванні впливу дестабілізуючих чинників внутрішнього середовища на рівень економічної безпеки підприємств транспортного машинобудування надто багато уваги, у порівнянні з іншими пріоритетними загрозами, приділено впливу персоналу підприємств (п. 3.3).

Відповідність змісту автореферату та дисертації встановленим вимогам

Зміст дисертації, який складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків, відповідає поставленим задачам наукового дослідження.

Обсяг, структура і стилістичне оформлення дисертації відповідає вимогам МОН України щодо докторських дисертацій.

Дисертація представляє собою завершену наукову працю, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу науково-практичну проблему розробки теоретико-методологічних основ комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств, що сприятиме створенню передумов для економічного розвитку суб'єктів господарювання і економіки України в цілому.

Аналіз публікацій і повнота відображення результатів в авторефераті

Одержані в процесі дисертаційного дослідження основні наукові результати опубліковано в 98 опублікованих наукових працях загальним обсягом 153,82 др. арк., з них 1 одноосібна монографія (32,3 др. арк.), 10 колективних монографій (10,25 др. арк.), 1 підручник з грифом МОН (44 др. арк.), 1 навчальний посібник з грифом МОН (34 др. арк.), 1 навчально-методичний посібник з грифом МОН (10 др. арк.), 20 статей у наукових фахових виданнях (8,65 др. арк.), 5 статей у наукових виданнях за кордоном (1,71 др. арк.), 4 статті у наукових нефархових виданнях (1,93 др. арк.) та 55 матеріалах і тезах доповідей на наукових конференціях (10,98 др. арк.).

Основні положення, результати дослідження, висновки доповідалися та були схвалені на 55-и міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема зокрема, на VII konferencji naukowo-praktycznej „Energia w nauce i technice” (Сува́лки, Респу́бліка Польща, 27-28 червня 2008 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Економічна безпека України в умовах загострення світових фінансових стосунків» (Львів, 7 квітня 2009 р.), 6-ой международной практичной конференции «Образование и наука 21 века» (Софія, Болгарія, 17-25 жовтня 2010 р.), IV міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку економіки України» (Луцьк, 19-20 травня 2011

р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Дослідження та оптимізація економічних процесів «Оптимум-2012» (Харків, 6-7 грудня 2012 р.), II международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы социально-экономических исследований» (Москва, Російська Федерація, 20 грудня 2012 р.), I міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності» (Одеса, 15-16 лютого 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Легалізація економіки та протидія корупції в системі економічної безпеки держави» (Львів, 31 травня 2013 р.), Международной научно-практической конференции «Общество и экономическая мысль в XXI в.: пути развития и инновации» (Воронеж, Російська Федерація, 25-27 квітня 2013 р.), IX mezinárodní vědecko-praktická konference «Aplikované vědecké novinky – 2013» (Прага, Чехія, 27 липня – 05 серпня 2013 р.), conf. intern. şt.-practică «Dezvoltarea inovațională din Republica Moldova: problemele naționale și tendințele globale» (Комрат, Республіка Молдова, 7–8 листопада 2013 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Забезпечення економічної безпеки країн в умовах фінансової нестабільності» (м. Київ, 17-18 січня 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні наукові підходи до стабілізації економічного розвитку та економічної безпеки» (Чернігів, 21-22 лютого 2014 р.), X international scientific and practical conference «Fundamental and applied science» (Шефідл, Великобританія, 30 жовтня – 07 листопада 2014 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів» (Ужгород, 8 травня 2015 р.).

У цілому, рівень і кількість публікацій та апробації матеріалів дисертації на конференціях повністю відповідають вимогам МОН України.

Автореферат написаний у науковому стилі, літературною мовою відповідно до встановлених вимог. Автореферат в повній мірі відповідає змісту дисертаційної роботи, розкриває її аналітичну частину, структуру та основні наукові положення, які виносяться на захист.

Дисертація та автореферат відповідають вимогам МОН України, щодо докторських дисертацій за спеціальністю 21.04.02 – Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

Загальний висновок

Аналіз дисертації Копитко Марти Іванівни дозволяє зробити наступні висновки.

1. Дисертаційна робота Копитко Марти Іванівни «Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування)» є оригінальним, завершеним, самостійним науковим дослідженням. В ньому отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливу конкретну науково-практичну проблему розробки теоретико-методологічних основ комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств. Дисертація має цілісний за логікою побудови характер. За своїм змістом вона є спробою комплексно дослідити сферу забезпечення економічної безпеки, враховуючи специфіку діяльності підприємств транспортного машинобудування. Під час виконання авторського дисертаційного дослідження М.І. Копитко продемонструвала високий професійний рівень.

2. Дисертаційна робота відповідає вимогам п.п. 9, 10, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, щодо докторських дисертацій на отримання наукового ступеня доктора економічних наук, виконана на високому науковому рівні, основні її результати опубліковані у відкритому друці і отримали позитивні відгуки на науково-практичних конференціях.

Загальна оцінка роботи – позитивна.

3. Вважаю, що Копитко Марта Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки
та інтелектуальної власності

Тернопільського національного
економічного університету

доктор економічних наук, професор

В.П. Мартинюк